

საპროტექტო ჩიტიების გამოყენება „მესიანი“ № 1.

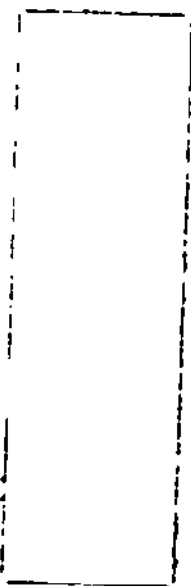
ნ. შ.

ქართველი ხალხი

და

ნაციონალიზმი.

მუთანი.

ელექტრომზაქმანი • კალაძისა.

1908

ქართული ხალხი და ნაციონალიზმი.

იშვიათია ისეთი ერი, სადაც ნაციონალურ მიმდინარეობას დიდი გასაკლავი აუქონდეს. ნაციონალიზმის მაგარი ბუდე, განსაკუთრებით დამორჩილებული, სხვის უღელს ქვეშ მყოფი ერებია. საკმარისია გავიხსენოთ პოლონელები, რომელთაც თითქმის სავსებით დეპატრონებია შოვინისტური ნაციონალ-დემოკრატიული პარტია, და ჩვენი მეზობლები სომხები, რომლებიც დაშნაკუტუნის ბატონობისაგან ჯერაც ვერ გამოსულან.

სულ სხვაა ჩვენში. არც ერთ ხალხს ისე ნაკლებათ არ აინტერესებს ნაციონალური კითხვა, როგორათაც ქართველ ხალხს. არსად ისე სუსტი და გავლენას მოკლებული ნაციონალისტური პარტიები არ არიან, როგორც არიან ჩვენში. ჩვენმა ინტელიგენციამ დიდი შრომა გასწია, დიდი ენერჯია დახარჯა იმისთვის, რომ რაიმე გზით მას მიეგნო ხალხის გულისთვის და შივ ნაციონალიზმი დაესადგურებია. შესამოცე წლების მოღვაწეები ამ მიზნით ნაციონალურ კითხვას აერთებდნენ მაშინდელ სოციალურ კითხვასთან. მათ თავის დროშას დააწერეს:

ბატონ-ყვობის მოსპობა და ნაციონალური თვითარსებობა. ხალხმა სიამოვნებით წილო პიოველი, მაგრამ შეორეს სანახევროთ ფრთა შეაკვეცა. რამდენათაც ეს შეიკავდა საჭიროებას ქართული შკოლისას, ქართული მწიგნობრობისას, თეატრისას და სხვა ასეთ კულტურულ დ წესებულებისას—ამის წინააღმდეგი ხალხი აუ ყოფილა, პირიქით, ყველა ეს მათი ცხოვრების მიუკვალბელი მოხუენილება და იმავე დროს მისი განვითარების რარალია. მაშასადამე თავის, ნაციონალურ ენაზე კულტურის შექმნა და ამ ნიადაგზე თავის მეომისის აგება—წინმავლელობის აუცილებელი გზაა. მაგრამ რამდენ-თქველ მოღვაწეთა ნაციონალური დროშა ამ ფაოგლიდან გაშოლიოდ. და რას ნაციონალისტურ პოლიტიკას უმატებდა, ე. ი. ის ნაციონალისტურ პოლიტიკურ პარტიათ ხდებოდა, იმდენათ ის ნიადაგს ვერ პოულობდა და ახალ მლაღადებლისათ რჩებოდა. ანტი-რუსული და ანტისომხური მიმდინარეობა ჩვენში ყოველთვის ინტელიგენციის გამოგონება იყო და ამიტომ არასოდეს ინტელიგენციის აო გაშორებია. მას შემდეგ, რაც საქართველო რუსეთს შეუერთდა—ნაციონალური მოძრაობა არა ერთხელ ყოფილა, მაგრამ ყოველთვის ეს იყო მოძრაობა ან თავდაახნაურობის, ან ინტელიგენციის, არასოდეს ხალხის. კახეთის არეულობა გასული საუკუნის დასაწყისში, შეთქმულობა მეოცდაათე წლებში (დოდაევი და 'ამხ.) იყო საქმე თავდაახნაურობის და მისი მაშინდელი განათლებული შვილების შემდეგ მოწინავე წოდება შეურიგდა რუსეთის შემოსელას, ვერ შეურიგდა მხოლოდ ინტელიგენციის, რომელიც მუდამ „საქართველოს განთავისუფლებას“ ოცნებობდა. ამ მიზნით მას არა ერთი და ორი პროგრამა შეუდგენია, არა ერთი და ორი პლანები გამოუმუშავებია, მაგრამ ყველა ეს უქმე კაცის უქმ ნაყოფს

უფრო გავდა, ვინემ სინამდვილის რაიმე მიმდინარეობას. მეორე მხრით, ყველას ახსოვს ის დაუსრულებელი გალაშქრება სომხების წინააღმდეგ, რომელიც იველიყოს მეთაურობით დაიწყო ჩვენმა მოღვაწეებმა. არაერთი და ორი ინტელიგენტი აუცრემლებია „ქვათა ლაღას“ და სხვა ასეთ ნაყოფს ანტი-სომხური კამპანიისას და მუხედავით ამოდენა მუშაობას, აურ—ხაურისა—ხალხის გული მას ოდნავაოაც ვერ შეუნძრევია და ინტელიგენციის დროშისაკენ ეუ მიღბრუნებია. ქართველი ხალხის მოძრაობა პიუველათ დაიწყო ამ საუკუნის დასაწყისში და დაიწყო სწოვით წინააღმდეგ მთელი ჩვენი ინტელიგენციის იღვალეზისა. ამათი ამდენი ხნის მუშაობამ მუქათ ჩაიარა. მისი ნაკონალური დროშა ხალხმა ერთადკრით უარყო და მის აღაგას ააფრიალა ინტერნაციონალური დროშა.

ამგვართ, ქართველი ხალხის გაღვიძება ნაციონალიზმის დროშის ქვეშ ვერ მოხდა. საჭირო იყო ამ გარეზოეზისათვის ანგაონის გაწევა, მისი ასე თუ ისე ცნობა და ნაციონალიზმის ახალ ქერქში გახევა. ეს იტვირთა ამ მ—ს წლის წინათ ჩვენმა ინტელიგენციამ. პირველთის გამოვიდა დემოკრატთ, შემდეგ ნაციონალდემოკრატთ, შემდეგ სოციალისტ-ავტონომისტთ და ბოლოს სოც-დემოკრატთა.—ამდენი მხევე-მოხევევა, მიშათულების ამდენი კვლევადიება გამოიწვია ეოთმა მთავარმა კოხვამ: რა გზით არის შესაძლებელი ხალხის განაციონალისტება. როცა ხალხმა დემოკრატიული ნაციონალიზმი უარყო, მას წარუდგინეს სოციალისტური ნაციონალიზმი ეს მაინც მიირთვიო, და როდესაც არც ეს მიიღო—ეს უარყოფილი სოციალისტები გაკვირდენ, ჩვენც ხომ სოციალისტები ვართ, სოციალდემოკრატიაზე თითქმის უკეთესი, (მიწას,

და ამასაც ყველას, დღესავე ვაძლევთ) მაშ, ხომ არ გაგიყვებულა ხალხი. განსაკუთრებით გლებობა, „გამაპროლეტარებელ“ პარტიას რომ აყოლია და ჩვენ ზურგს ვვაქცევსო. ამათ ეს ვერ გაიგეს და ჯაფრი სოციალ-დემოკრატიაზე იყარეს—ყველაფერი მისი ბრალთა, დაპყარით მაგასო. მიზეზი კი აქაც იგივეა, რაც წინეთ იყო: ჩვენი ხალხი ნაციონალიზმს დღესაც ისე უარყოფს, როგორც წინეთ, და რა მშვენიერი ხონჩითაც უნდა მიაწოდო — ის მას ხანჩიანა შორს აკდებს საქართველოს ავტონომიაში ხალხმა დაინახა იგივე ანტირუსული და ანტისომბური მიმდინარეობა, რომელიც წინეთ იყო ჩვენში და რაც მან კაი ხანია დაგმო, ნაციონ-ლური შკოლა, ნაციონალური თეატრი და სხ მას დღესაც ისე უნდა, როგორც წინეთ, ქართულ მწიგნობრობას და კულტურას დღეს უფრო ეწაფვის, მარა ნაციონალურ პოლიტიკას დღესაც ისე უარს ყოფს, როგორც წინეთ. ის თავიდანვე ამ გზას ადგა და აქედან დღესაც ამ უხვევს ეს ქართველი ხალხის ისტორიული გზაა, „ლიტაც“ ის განსხვავდება სხვა კულტურულ ერებისგან. ამიტომ, როცა ქართველი სოციალდემოკრატია თავის ერისთვის თხოულობს კულტურულ ავტონომიას და არა პოლიტიკურს—ამით ის ხატავს ცხოვრების ღრმა მიმდინარეობას, ამით ის წვდება ხალხის გულის ნადებს და მას თავის პროგრამაში შეუმცდარათ აღბეჭდავს.

როგორც ხედავთ, საქართველოს პოლიტიკური ავტონომია, რაშიაც იხატება ჩვენი ინტელიგენციის (თელი ნაციონალიზმი, არსებითათ იგივე მოთხოვნაა, რომელიც კახეთის აჯანყებულ თავად-აზნაურობამ 1802 წ. წამოაყენა. განსხვავება იმაშია, რომ მაშინ თხოულობდენ მეფეს სრულიად რუსეთისას და შემდეგ მეფეს სა-

ქართველოვისას; *) ახლა პარლამენტს რუსეთისას და პარლამენტს საქართველოვისას; მხოლოდ პოლიტიკო-ნაციონალური შინაარსი კი ერთია. მაშასადამე, ეს დროშა სხვადასხვა ფორმით და სახელით უცვლელათ რჩება მთელი საუკუნის განმავლობაში. ასეთივე უცვლელათ რჩება ჩვენი ხალხის ამ დროშასთან დამოკიდებულება: ის მას ყოველთვის, სხვადასხვა ფორმით და სახელით, უარსყოფდა, ეს დროშა არასოდეს არ ყოფილა მისი დროშა.

შეიძლება ეს სასიამოვნო არ იყოს, შეიძლება ეს ვაკიცხონ, შეიძლება ამან ააშუოთოს ბევრი, მარა ეს ასეა, ეს ფაქტია და, მაშასადამე, მისი ცნობა და მისთვის ანგარიშის გაწევა აუკილებელია. ამას ვერ დაარღვევ-ვერც გულზე ხელის ცემა, ვერც ლანძღვა-გინება, ვერც უიმედობა და სასოწარკვეთილება.

რა არის ამ საყურადღებო მოვლენის მიზეზი?

აი დიდი კითხვა, ამის აახნა ჩვენი ძირითადი მიმდინარეობის ახსნაა, მთელი ჩვენი აწმყოს და წარსულის სინათლეში გამოტანაა.

როგორ ხსნიან ამას ფედერალისტები? ესენი ჩვეულებრივად მთელ ბრალს სოციალდემოკრატიას სდებენ. „ისარი“ სწერს: „ინტელიგენციის ეროშა ნაწილმა კი (ს. დ.) ისეთი იდეალები მოახვია კისერზე (ხალხს), რა-ნაირიკ ჩვენი ხალხის მდგომარეობასა და საჭიროებიდან ორგანიულათ არ გამომდინარეობდა“. „სოციალდემოკრატების დამახინჯებულ ფსიხიკას კიდევ ზედ და-

*) აი რას სწერდენ თავადემა ლაბარეს ეფესკომობა მთებულაჲს სკულით, „თუ ჩვენთან რაიმე სამსახურა საჭირო იქნება, უპირბანის სულშიფეჲს იფლთნს (საქართვლოთს ცასცას მიმჲფიდრე), ხოლო ეს თავაჲს მსრით რიჲნ ვაჲპრბანეჲს და შეტლუჲმასაჲჲნ ვიშსახურეჲთ“ და სს.

ერთო ბუნებრივი უნაკობა იმ პირებისა, რომელთაც თავს იღვეს საზოგადოებრივი ცხოვრების მესვეურება. მათ რომ ისტორიულიაღლო ჰქონოდათ. მათ რომ ღრმად შეესწავლათ ჩვენი ცხოვრება“ და სხვა და სხვა ასეთი ფედერალისტური პნგები. (№ 10, წერილი არ. ჯ — შვილისა). აი, „პასუხი“ ნუ თუ ასე იი მოაზრე ძწეოალი არ გეწვენებათ ქონდრის კაცათ როცა ის დიდი კითხვის გადაქრას სხვისი ლანძღვით და თავია ქებათ უდილომს? მას რომ მართლა ქონდრე „ისტორიული ადლო“ და „შესწავლილა ჩვენი ცხოვრება“, ეკოდინებოდა, რომ ქარაველი ხალხი არ ითვისებდა ნაციონალიზმ-ს ჯერ კიდევ მაშინ, როცა სოც-დემოკრატიის ხსენებაჲ კი არ უოჯილა. რომ სწორე-ეს თვისებაა ქარაველობის დამახასიათებელი და, მაშასადამე, სოციალდემოკრატიას მისთვის თავზე არაფერი არ მოუხვევია. თუ კი ასე ადვილია ხალხისთვის უცხო აზრის „თავზე მოხვევა“, რატომ ასი წლის განმავლობაში მას ნაციონალიზმი ვერ „მოახვიეს თავზე“? ან სად ნახეთ ისეთი ხალხი, რომელიც სხვისი კეკით დადის? ეგ მოხელეთა ფილოსოფიაა და არა პუბლიცისტების; განა ბიუროკრატები არ ამბობენ, რომ ხალხს არავითარი რევოლუცია არ სურს, მარა მას რევოლუციონერები ძალათ ახვევენ თავზეო? აი, რა „ბუნებრივი ნიქით“ არიან აღჭუვილნი ის ადამიანები, რომელნიც საქარაველოს ბედ-იღბალის გადაწყვეტას უდილობენ!

მაშ, კიდევ ვიკითხოთ. რით აიხსნება ქარაველი ხალხის მიერ ნაციონალიზმის ასე დაყინებით უარისყოფა?

II.

რაკი ქართველი ხალხი თავი ნაციონალიზმს ასე დაეინტეგრირებოდა უარყოფს, ხან პასიურად და ხან აქტიურად, და ეს გძელდება მთელი საუკუნის განმავლობაში — ცხადია, ამის მიზეზი უნდა მოინახოს მისი ცხოვრების განსაკუთრებით პირობებში. ისტორიული მოვლენის ახსნა უნდა ვეძიოთ ისტორიაშივე.

თანამედროვე ნაცია ღვიძლი შვილია კაპიტალისტური წარმოების და აღებ-მიცემობის. ფეოდალურ ხანაში თითოეული ერი დანაწილებულია რამოდენიმე ერთმგორის მოქიშვე ნაწილებად და, მაშასადამე, აქ არც კი შეიძლება იყოს ერი ერთი, ერთი ქირით და ლხინით ვარემოცული. ამ ხანაში ნაცია, ნაციონალური იდეა კი არ არსებობს. მას შეეძგა, რაც ერი თავს აღწევს ასეთ ყოფას და დგევა სამოქალაქო განვითარების გზაზე, ის თანდათან ძლიერდება, ნაციონალურ ერთობას და ერთ პოლიტიკურ ცხოვრებას ეჭვევა და ამ გზით ხდება თანამედროვე კულტურულ ნაციით. და აი, როცა ასეთი ერი ჰქარგავს დამოუკიდებლობას და მას იმორჩილებს მასზე უფრო დაბალი კულტურის ერი — ეს მისთვის, ყველა მისი ნაწილებისათვის დიდათ საგრძნობელი და სატკივარია აქ შეაძლებელია ნაციონალურ დროში მთელი ერი შეაერთოს და გაბატონებულ უცხო ერს შეაბ-ძოლოს ავიღოთ მაგ პოლშა. ჯერ კიდევ რუსეთთან შეერთებამდის მას ჰქონდა თავისი საკუთარი სამოქალაქო ცხოვრება, საკუთარი ვაქრობა და აღებ-მიცემობა, ასე გაიჩნჯეთ. მას ჰქონდა პოლიტიკური თავიანთობა კი ერთი სიტყვით, აქ უკვე განვითარდნა ნაციონალური კულტურა მთელი თავისი შედეგებით და აი, ასეთი მაღალი ერი დაიმორჩილა ჩამორჩენილმა რუსეთმა.

მოხდა ორი—შალალი და დაბალი—კულტურის შეჯახება და რალა გასაკვირალია, პირველის მატარებელთათვის ეს მეტათ სიმძიჟო და აუტანელად გამაღარიყო. აქედან დაიბადა პოლშის მუდმივი ლტოლვილება სამშობლოს თავისუფლებისაკენ. ამით აიხსნება მისი უკმაყოფილება იმ პოლიტიკური ავტონომიითაც კი, რომელიც მას ქონდა. მინიჭებული გასული საუკუნის პირველ ნახევარში და რაც თავისი იმბოხებებით დაქარგა. მართალია, მეცხრამეტე საუკუნეში რუსეთიც დიდათ განვითარდა, მარა ამავე დროს პოლშაც წინ მიდიოდა და ასე მუდამ რუსეთს წინ უსწრებდა, მიუხედავად ამისა, რუსეთის განვითარებამ დიდი გავლენა მოახდინა პოლონელებზე. თუ ისინი წინეთ პოლიტიკურ ავტონომიასაც არ სჯერდებოდნენ, დღეს მხოლოდ ამას თხოულობენ და სრულ დამოუკიდებლობაზე ძველებურათ აღარ ოცნებობენ. წინეთ პოლშის სოც. პარტია იმ აზრის იყო, რომ "უკულტურო" რუსეთის პოლიტიკური განახლება უფრო ძნელია, ვინემ პოლშის განთავისუფლება, ამიტომ მისი პროგრამის პირველი მუხლი თხოულობდა "დამოუკიდებელ პოლშის რესპუბლიკას". მარა როგორც კი დაიწყო რუსეთის რევოლიუცია, და პოლონელი სოციალისტები დარწმუნდნენ—რუსეთი არც ისე უკულტუროა, როგორც მათ ეგონათ, პარტიაში, მოხდა განხეთქილება, უმრავლესობამ თავი დაანება ნაციონალურ პროგრამას, დაუახლოვდა სოც.-დემოკრატიას, ხოლო გამოყოფილი უმცირესობა თანდათან მიილტვის წმინდა ნაციონალისტებისკენ.

ერთი სიტყვით, როცა ერი ჰკარგავს დამოუკიდებლობას, შემდეგ მისი კაპიტალისტური ასპარეზზე გამოსვლისა და სამოქალაქო ცხოვრების აღორძინებას—მასშე-

უკვე მზათ არის ნიადაგი ნაციონალიზმის, ნაციონალური მოძრაობის განვითარებისა.

თითქმის იმ დროს, როცა პოლონეთმა დაქარგა დამოუკიდებლობა, დაქარგა დამოუკიდებლობა საქართველომაც.

წარმოადგენდა მაშინ ქართველობა ერთ ეროვნებას ერთ, სამოქალაქო სარბიელზე გაშოსულ ნაციას? ჩვენ გადაჭრით ვამბობთ — არა, არ წარმოადგენდა.

შეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისში ქართველი ხალხი იპყრებოდა ფეოდალურ ხანაში, ის დანაწილებული იყო ოამდენიმე საქმეთ და სამთავროებათ, რომელთა შორის გაუთავებელი შჯლი და ზრძოლა იყო. მრეწველობა სრულიად არ ყოფილა, ვაჭრობა, ისიც მცირე, სხვა ერთა ხელში იყო, ქალაქი ამ სახელის თანამედროვე მნიშვნელობით, ზარტო თფილისი იყო. აი, რას სწერდა 1810 წ. საქართველოს მთავარმართებელი სამინისტროს:

„საქართველოში (ე. ი. ქართლ-კახეთში) არ არის ფაბრიკა, რომელსაც შეეძლოს მარის და მეზობლისათვის თავისი ნაწარმოების შეძლევა, ამ ქვეყნის უმთავრესი ნაწარმოები — პური და ღვინო — სრულიად არ ესაჭიროება ჩეზობელ ხალხებს“ და სხ

რაც შეეხება იმერეთს — აქ ხომ არა თუ მრეწველობა, ქალაქიც კი არ ყოფილა ერთათ ერთი ქალაქი ქუთაისი უფრო სოფელს წააგავდა, ვინემ ქალაქს. ხოლო ზღვის პირის ქალაქები (ფოთი, ბათომი) თათრების ხელში იყო.

მეოლე ნბრით, ნაციონალური შეგნება ამ დროის გაბატონებული კლასებისთვის სრულიად მიუწდომელია. როცა კახეთი აუჯანყდა რუსებს — ქართლი გაჩუმებულა იყო, ხოლო მი.ი თ:ვად-აზნაურობა და თფილისის მო-

ქალაქენი რუსეთთან ერთად კახელთ ამშვიდებდა. 1806 წ. დადიანი სწერდა მთავარმართებელს ახლა საუკეთესოდ როა, რომ თქვენ იმერეთი დაიპყროთ; ასეთი სურვილი ჩვენ საიდუმლოთ გადმოგვცეს პეტერბურგში, რისტვისაჲ ჩვენ სამინისტროს საიდუმლოთ მივართვით ქახალდი—თუ როგორ აღვიღათ შეიძლება იმერეთის ტახტის იმპერიისთვის დაპყრობა. ამ პლანს თქვენც გწერთ, და სხ. (სამაგიეროთ თხოულობს ორ სოფელს, რომელიც იმერეთს ეკუთვნოდა.) სახლთუხუცესი ზურაბ წერეთელი საიდუმლოთ სწერდა მთავარმართებელს მოშეკით ერთი პოლკი და მთელ იმერეთს დაიპყრობო, როცა იმერეთის მეფე სოლომონის დაქერას შეუდგენ—რუსის ჯარს ეხმარებოდა ჯარი მებრძოლების, გურჯლების და ლეჩხუმლების. მეფე დატრწვა თავის თავად-აზნაურებჲაჲ და ის იძულებული გახდა დამორჩილებოდა.

ცხადია, ამ ხანაში თითოეული კუთხე, თითოეული მებატონე ფიქრობს მხოლოდ თავის კერძო ინტერესებზე, კერძო სარგებლობისა და გამოვრჩენაზე, არავის არ აწუხებს საერაო, საერო საქმე. ეს ქვეყნის სრული დემორალისაჲა და დაცემაა. რაკი ერთად ერთი პატრონი ქვეყნისა თავად-აზნაურები მხოლოდ თავის თავზე ფიქრობდენ, როგორ რა გამოვრჩეთ რუსებსო—აშკარაა, აღარ დარჩა არც ერთი ბატონობისათვის მომწიფებული კლასი, რომელსაჲ საქართველოს პატრონობა შესძლებოდა. ასეთი პატრონი უნდა ყოფილიყო გარეშე ვინმე, და ეს გარეშე იყო რუსეთი. და აი, აქ შეიტაკა ორი კულტურა—ქართველის ფეოდალური და რუსის—ბიუროკრატიული. უკანასკნელი პირველზე უფრო მაღალი საფეხურია, ის აუცილებლად უნდა განელოს ყველა თანამედროვე ერმა. რაკი ჩვენ ჩვენი ძალღონით ვერ დავარღვიეთ ფეოდალური წყობილება, ცხადია, ის

ვისმე სხვას უნდა დაერღვია და ასე წინმსწავლობისავენ გზა გაეწალდა მისი დამარღვეველი ძალა მოვიდა რუსეთიდან. რუსეთის თვითმპყრობელობამ დასცა ჩვენი ფეოდალიზმი. ეს რომ ასე ესმოდათ მაშინაც, სჩანს მთავარმართებელი ციციანოვის სიტყვებიდან, მიწერილი ალექსანდრე პირველის მიმართ, როცა იმერეთიც რუსეთს შეუერთდა: უზენაესმა ინება, რომ საქართველო, დანაწილებული საქართველოს მეფის ალექსანდრეს დროს, გაერთიანებულყო რუსეთის მეფის ალექსანდრესვე მეობებითო.

ამგვართ, პოლშაში რუსეთის შესვლა- ეს იყო დაბალი პოლიტიკური წყობილების შესვლა მაღალისაში. ჩვენში რუსეთის შემოსვლა მოასწავებდა მაღალი პოლიტიკური წყობილების შემოსვლას დაბალისაში ანატომ აქ რუსეთი გახდა წესიერების დამცველი, ე. ი. ქვეყნის დაცვა გარეშე მტრებისაგან და თავაშეებული ფეოდალები აგან- აი, რა გამოაცხადა მან თავის დროშათ ორივე ეს სასარგებლო იყო ქვეყნისათვის, ორივე წარმოადგენდა დიდ ნაბიჯს წინ გადადგმულს ანატომ თვით მეთაურობე კახეთის თავად-აზნაურობაც კი ვერ ბედავდა ეთქვა- რუ'ეთი სრულიად არ გვინდაო, ის თხოულობდა მხოლოდ ფეოდალურ წყობილების შენახვას, რუსეთის მუარველობის ქვეშ.

ერთი სიტყვით, საქართველოს, თავის დამოუკიდებლობის დროს, არ განუვითარებია სამოქალაქო ცხოვრება, არ შეუქმნია მრეწველობა-აღებ-მიცემობა, და რაღა გასაკვირვალა, მას ვერ შეეშუშავებია ისინი დაგი, რომელზედაც ნაციონალური მოძრაობა იწყება. მას სული ეხუთებოდა ფეოდალთა კლანკებში და მისი ამათგან გამოგლეჯისათვის ვის უნდა დაედვარა ცრემლები? შეიძლება ფეოდალებს? მარა ხალხს არასოდეს!

ჩვენი ნაციონალისტები მუდამ იმას ქადაგებენ, რომ საქართველო წინეთ უვავოდაო. აი, რას სწერს „ისარს“ (პ. 14): „რაც ხანი რუსეთის პოლიტიკური ბატონობა დაიწყო ჩვენს ქვეყანაში, ქართული მწერლობა და პრესა არასოდეს არ უოფილა მდიდარი“. გამოდის, რომ წინეთ, რუსეთის შემოსულამდის, უფრო მდიდარი მწიგნობრობა და პრესა გვქონებია! „ისარს“ ისიც კი ავიწყდება, რომ ქართული პრესა მხოლოდ მეცხრამეტე საუკუნეში აღორძინდა, პირველი ქართული გაზეთი მთავრობის ინიციატივით და ხარჯით გამოვიდა (1828 წ.).

რასაკვირველია, თუ კი ასე შევებრუნებთ ისტორიას — სველაფროი გაუგებარი დაგვრჩება, როგორც ეს ჯედერალისტთ ემარბრებათ და მართლაც, თუ კი წინეთ ჩვენ რუსაკ კი მდიდარი გვქონებია, ცხადია, სამოქალაქო ცხოვრებაც გაჩაღებულ უოფილა, ე. ი. უოველივე ევროპიულად უოფილა, მაშ, რატომ ჩვენი ხალხი არ იბოძოდა იმ კაი წყობილების აღდგენისათვის? ნუ თუ მას ცუდი ურჩევნია კარგს? რასაკვირველია, არა, ის წარსულში არ ეძებს იდეალებს და ეს იმიტომ, რომ ნაციონალისტების ისტორია ზღაპარია.

ან შეიძლება მეცხრამეტე საუკუნის ისტორიამ მოუმზადა ჩვენს ხალხს ნიადაგი ნაციონალური მოძრაობისათვის?

III.

როგორც ზემოთ ვთქვით, ქართველი ხალხის ტროენული მდგომარეობის დაშახსიათებელია ის გარემოება, რომ მისი დამოუკიდებლობის დაცემა იყო იმავე დროს დაცემა ფეოდალურ წყობილების ეს არის ის სათავე, საიდანაც გამომდინარეობს უკანასკნელი ასი წლის მთელი

ჩვენი ისტორია. აქ უნდა შეტაკებულიყო ორი ძალა—ძალა წარსულის, ფეოდალური წყობილების დამმაგრებელი და ძალა ახალი, სამოქალაქო ცხოვრებისაკენ გზის გამკაფავი პირველი ეთანხმება ხალხის ინტერესებს, და მაშასადამე, მისი მატარებელი კლასიც ვერ მოიპოვებდა ხალხის თანაგრძნობას. მეორე კი, პირიქით, ერთიანათ ხატავს ახალი მიზნინარეობის დედაქარლეს და მაშასადამე, მისი წარმომადგენელი არის იმავე დროს წარმომადგენელი მთელი ერის. როცა ორივე ამ ძალას იძლევა ერთი და იგივე ერის სხვა და სხვა ნაწილი, მაშინ ახალის და ძველის ბრძოლა წარმოებს ერთ და იმავე ერში და ხალხიც ეროვნულ ნიადაგზე ძალაუნებურათ დგება, ვინაიდან სხვა ნიადაგი არ არის. და სწორეთ ყველა კულტურულ ერში ეს პროცესი ასე სწარმოებდა. ძველს იცავდა თავად-აზნაურობა, ახალს — მესამე წოდება — ანუ ბურჟუაზიული საზოგადოება, ამ სიტყვის ფართე მნიშვნელობით და ცხოვრების შინაგანი დუდილი ეროვნების კედელს არ შორდებოდა აქ ნაციონალური მოქრაობის ნიადაგი მზათ არის

სულ სხვანაირათ მოხდა ჩვენში. რაკი ჩვენმა საკუთარმა განვითარებამ ვერ მოგვცა ახალი ცხოვრების მატარებელი კლასი, ჩვენ ვერ შევქენით ბურჟუაზიული საზოგადოება და ამ გზით ვერ დავარღვიეთ ფეოდალიზმი, აშკარაა ბრძოლას ახალს და ძველს შორის ვერ ჩაიტევდა ჩვენი ეროვნული ჩარჩოები. ერთი უნდა ეტვირთა ქართველს, მეორე კი არა-ქართველს და რომლის ინტერესები ამ მხრით გამოხატავდა ქვეყნის ინტერესებს — ხალხის თანაგრძნობაც მისკენ იქნებოდა.

და მართლაც, რუსები ჩვენში შემოვიდა გაბატონებული კლასის — თავად-აზნაურობის მოწოდებით და თანხმობით. მათი მიზანი იყო მძლავრი მთარველის კალ-

თის ქვეშ შეენახა თავისი უინაგანი წყობილება ხელ-
შეუხებლივ. არა ერთხელ ეყოფილევართ სპარსეთის
მფარველობის ქვეშ, მარა ფეოდალიზმი ამით არ და-
ღვეულა, თავად-აზნაურობას ამით ბატონობა არ და-
კარგავს. და აი, გამოცთილებით გაშხევებული ფეოდა-
ლები ყოველ მხრიდან ეხევეწებიენ რუსეთს მოდით,
გაგვასაშართლეთ და დაგვიფართო. მარა რუსეთი სპარ-
სეთით ფეოდალური სახელმწიფო არ იყო, ის იყო
თვითმპყრობელობის განხორციელება და, მაშასადამე,
მისი ჩვენში შემოსვლა აუცილებლათ ნიშნავდა თვითმპ-
ყრობელობითი წყობილების შემოტანას. ის ძალა-უნე-
ბუათ ჩვენი ქველი წყობილების წინააღმდეგ უნდა
აბუწავებულყო, და შით თავად-აზნაურობის პოლიტი-
კური ბატონობა დაეცა

ძირს ფეოდალი, გაუშარჯოს ბიუროკრატს—აი, რით
შემოვიდა რუსეთი. და აი, როგორც კი ამაში დარწმუნ
და ჩვენი მოწინავე წოდება—ის იწყებს მოძრაობას ძვე
ლი წყობილების დასაცავათ იწყება მთელი რიგი აჯან-
ყებათა, განსაკუთრებით კახეთში დ იმერეთში. ეს იყო
პირველი ნაციონალური მოძრაობა მეცხრამეტე საუკუ-
ნეში. მართალია, ამ მოძრაობაში მონაწილეობას იღებს
ერის სხვა და სხვა ნაწილი—თავად-აზნაურობა, გლეხო-
ბა და სამღვდელეობა, მარა თითველი მათგანი სხვა და
სხვა აზრით და მიზნით. და ეს ისე აშკარა იყო, რომ
უბოლო გენერალი სისოევი, იმერთა დასამშვიდებლათ
გაგზავნილი თფილისადან 1819 წ., ამას აშჩნევს და თა-
ვის მთავრობას ასე სწერს: მცხოვრებთა სხვა და სხვა
წოდება არეულობით ფიქრობდა სხვა და სხვა მიზნის
მიღწევას ხალხს ეგონა საეკლესიო რეფორმებით შემო-
აქვთ ახალი გადა!ახადი, ნ —2ნ მ კომლზე სამღვდე-
ლოების სასარგებლოთო, თავადებს სურდათ თავის მე-

ფის ამორჩევა, კანდიდატი კიდევაც დანიშნეს, რუსების
გაძევება და დამოუკიდებელი საშეფოს გამოცხადება.
ამით კიდევ არ თავდება ბოროტება, ვინაიდან ზოგი
გლებები ფიქრობდნენ არეულობით ესარგებლათ ბატონე-
ბისაგან განსათავისუფლებლათ, ხოლო ბატონებს უნდო-
დათ მათთვის ქონება წაერთმიათ¹. ცხადია, აქ ნაციონ-
ალური წარმომადგენელი უოფილან მხოლოდ თავადები
ე. ი. ფეოდალები, რომლებმაც უკვე იგემეს ნაყოფი
ფეოდალიზმის დანგრევის და ამიტომ მოინდომეს ძველი
წყობილება ისევ აღედგინათ. და რადგანაც ეს არ შეი-
ლებოდა ისე, თუ არა თავისი საკუთარი მეთის არჩევით
და რუსების გარეკით ისინიც ამ გზას უნდა დადგომო-
დნენ. უნდა ითქვას, რომ მაშინ ფეოდალთა საერთო ნა-
ციონალური აზრი იყო არა რუსების ერთიანად გარეკა,
არამედ მათ მშარველობის ქვეშ თავისი პოლიტიკური
აქტონომიის შეჩვენა ამას თხოულობდნენ კახელები და
საირაბთ იმეოლებიც.

ამ ნაირათ, საქართველოს ნაწილთა პირველი ნა-
ციონალური² მოძრაობა იყო მოძრაობა თავად-აზნა-
ურობის ძველი წყობილების შესაოჩენათ. გლებობა აქ
იღებდა მონაწილეობას სწორედ წინააღმდეგი მიზნით—
ბატონ-ყმობის უღლის შექაშებუქებლათ. ე. ი. აქ ფე-
ოდალები ებრძოდნენ რუსებს. ხოლო გლებები ფეოდა-
ლებს და რამდენიმეთ საშუალოებდასაც. აი, ჩვენი ნა-
ციონალიზმის ტრაგიზმი!

¹) „Аисты“, т. VI, стр. 360

²) ნაციონალურია არა თანამედროვე მნიშვნელობით,
რასაკვიაროელია, ვინაიდან მაშინ გაერთიანებული ირი არ
ყოფილა. ის იყო ნაციონალიზმი კეთისის, სოთხის, ნაწი-
ლუბას ეს, ასე ვთქვათ, ფეოდალური ნაციონალიზმი.

რატომ ასე უნდა მომხდარიყო? ცხადია, რატომ. თავად-აზნაურობის ნაციონალური დროშა იყო დროშა ფეოდალთა გაძლიერების, გლეხობის დაჯახების, ახალი ცხოვრების უარყოფის. ძველი ურთიერთობის აღდგენის — ერთი სიტყვით, ეს დროშა არ იყო ხალხის დროშა. თავად-აზნაურობის ნაციონალური ინტერესი არ შეიკავდა ნაციის ინტერესებს. ნაციონალიზმი შეიქმნა რეაქციონურ საშეაღებათ პროგრესიული ნაციონალიზმი ქართველობამ მაშინ ვერ წამოაყენა, რადგანაც არ იყო ის პროგრესიული კლასი, რომლის ნაციონალური ინტერესი განსაზღვრულ ხანაში არის იმავე დროს ინტერესი მთელი ერის, არ იყო კლასი—ბურჟუაზია.

ეს პირველი ქართული თავად-აზნაურული ნაციონალიზმი ჩქარა დამარცხდა, მისი მოძრაობა ვერსად ვერ შეიქმნა ხანგრძლივი ან ძლიერ-მოსილი. მარა ეს მკვდარი იპერს ცოცხალს, მოძრაობა დამარცხდა, ხოლო მისი აზრი გადაეცა სამკვიდროთ ჩვენს ინტელიგენციას და დაედვა საფუძვლათ პოეზიას, ისტორიულ გამოკვლევას, პელეტრისტიკას, პუბლიცისტიკას,—მთელ ჩვენ ლიტერატურულ აღორძინებას მესამოცე წლებიდან თითქმის დღევანდლამდის. ის ქართული ნაციონალიზმი, რომელიც აშენებულია წარსულის ქებაზე და აწმყოს ძაგებაზე მომდინარეობს დაცემული ფეოდალებისაგან, ეს ამათი იდოელოგია იყო გასული საუკუნის პირველ მეოთხედში. ეს მაშინდელი მებრძოლი ნაციონალიზმი შემდეგ ჩამოქვეითდა ლიტერატურულ ნაციონალიზმამდის. პირველს ქონდა ნიადაგი, მას თხოულობდა მთელი, ჯერ კიდევ მძლავრი, წოდების ძირითადი ინტერესები, ამიტომ მასთვის სისხლს ღვრიდენ, ომობდენ და ეს პირები მართლაც ისტორიული გმირებია. მეორე ნაციონალიზმს — ლიტერატურულს — არავითარი ნიადაგი არ ქონდა,

არც ერთი წოდების ინტერესი არ თხოულობდა და ამა-
ტომ მისთვის არც ვინმე იბრძოდა და არც სისხლს
ღვრიდა. ეს ინტელიგენციის აშარათ დარჩა და რაღა
ვასაკვირველია ის ცალიელ სიტყვებით გიდაქცეულიყო

ამგვარათ ფეოდალიზმის დანგრევას და სამოქალა-
ქო ცხოვრების დაწყებას წინ გადაეღობა თითოულა
კუთხის თავად-აზნაურობა ცალ-ცალკე და მათ ნაციო-
ნალური დროშა ააფრიალეს მეორე მხრით, ფეოდალიზ-
მის დამნგრევი და სამოქალაქო ცხოვრებისთვის ნიადა-
გის მომზადებელი შეიქნა არა ისევ ქართველი კლასი,
არა ქართველობის ნაწილი, არამედ სრულიად უცხო-
ვინმე, შორიდან შემოსული ოსეთი აშან ააფრიალა
რუსეთის დროშა და აი შეეტაკა ორი დროშა, დროშა
საკუთარი და უცხო, ნაციონალური და ანტი ნაციონა-
ლური ვისკენ უნდა ყოფილყო ხალხის თანაგრძნობა
რასაკვირველია. უკანასკნელისაკენ, ვინაიდან ამ დროშის
ინტერესი იყო იმავე დროს ინტერესი ხალხის, ინტერეს-
ი ქვეყნის აღორძინების, გაერთიანების, ახალი ცხოვ-
რების დაწყების. ქართველი ხალხის ნაციონალი-
ზმიდან დაშორება იწყება სწორეთ აქ. ის ცდი-
ლობს ახალი კულტურის შექმნას ანა ნაციონალიზმით,
არა რუსებთან ბრძოლით, არა ავტონომიით, არამედ
რუსეთის დახმარებით, წინაგან ბატონებთან ბრძოლით
და ასე თავისი ცხოვრების თანდათან განახლებით.

მეცხრამეტე საუკუნის ისტორია არის ისტორია
ჩვენი განვითარების, გაქალაქების, მუდმივი, შეუწყრე-
ბელი წინსვლულობის და კულტურულათ აშაღლების.
და ყველა ეს მოხდა არა ნაციონალური კლასის დრო-
შის წინაშელოლობით, არამედ გარეშე ძალის, რუსეთის
მეთაურობით. ამით აიხსნება ანტი-რუსული მიმართულე-
ბის უნიადაგობა ჩვენში.

ეს, რასაკვირველია, კიდევ არ ნიშნავს იმას, რომ დღესაც აღარ იყოს ნაციონალიზმის ნიადაგი, პირიქით, რადგანაც ამ ერთ საუკუნეში ჩვენში აღორძინდა მრეწველობა, ალებ-მიცემობა, დაიბადა ბურჟუაზია და სხვადასხვა. კაცი იფიქრებს, პროგრესიული ნაციონალიზმიც უნდა გაძლავრებულყოფო. ყველა ეს შესაძლებელია, მარა არა უეჭველია. ეს დამოკიდებულია იმ ძალთა განწყობილებაზე, რომელიც ჩვენში წარმოიშვა. და აი. სწორეთ ეს ძალები ვერ დარჩა ნაციონალიზმის სასარგებლო

რა ძალებია ეს?

☪

IV.

თანამედროვე ნაციონალური მოძრაობა მოითხოვს არა მარტო თანამედროვე კლასების აღორძინებას, არამედ იმასაც, რომ ამ კლასების თუ კლასის ინტერესები ეწინააღმდეგებოდეს გაბატონებული უცხო ძალის ინტერესებს. როცა პოლონეთის ბურჟუაზიული საზოგადოება ნაციონალურ მოთხოვნებებს აყენებს— ამას სჩადის ან იმიტომ, რომ თავისი ნაცია, თავისი ენა და სამშობლო უყვარს, არამედ იმიტომ, რომ რუსეთი გზას უკრავს მის განვითარებას, მას სული ეხუთება რუსეთის ჩაოჩობებში, ერთი სიტყვით ამას ითხოვს პოლონეთის ძირითადი ინტერესები. მარტო სიყვარული თავისი ერის და სამშობლოს ვერაფრითარ მძლავრ მოძრაობას ვერ დაბადებს. ქართველს შეიძლება თავისი სამშობლო პოლონელებზე მეტადაც უყვირდეს, მარა ამით ის ნაციონალისტი ვერ გახდება გრძნობაზე დამყარებული ნაციონალიზმი გაიტაცებს პიროვნებას ან პიროვნებათა ჯგუფს,

მარა ხალხს, ერს ვერასოდეს, უკანასკნელის ასამოძრა-
ვებლათ, საჭიროა უფრო ღრმა მიზნები, ვინემ გრძნობა.

არის ჩვენში ასეთი მიზნები?

ბურჟუაზიული საზოგადოება ჩვენში, ისე, როგორც
ყოველგან, ჩაისახა ჯერ კიდევ ბატონ-ყმურ წყობილე-
ბაში. ის ყმები, რომელნიც ასე თუ ისე თავს აღწევენ
ბატონების უღელს და ხელს ჰკიდებენ ხელოსნობას და
ალებ-მიცემობას, წარმოადგენენ საფუძველს მოქალაქო-
ბრივი აღორძინებისას. ამ ელემენტების ქართველობაში
გაჩენას და გამძლავრებას მუდამ ებრძოდა ქართველი
გაბატონებული კლასი— თავად-აზნაურობა და ხელს უწყ-
ობდა არა ქართველი ძალა, რუსეთის ბატონობა. ეს
ხდებოდა, რასაკვირველია, არა იმიტომ, რომ პირველს
ქართველი გლეხობა სძულდა, ხოლო მეორეს უყვარდა,
პირიქით, პირველს ის შეიძლება მეორეზე უფროც უყ-
ვარდა, მარა აქ მუშაობდა ინტერესი და ამას ემორჩი-
ლებოდა პოლიტიკაც თ აზნაურობა, როგორც ძველი
წყობილების წარმოადგენელი, ძალაუნებურათ უნდა
შებრძოლებოდა ახალს, მისი ბატონობის დამცემ მიმდი-
ნარეობას, ხოლო ბიუროკრატიული სახელმწიფოს ინ-
ტერესი თხოულობდა ფულის მეურნეობის განვითარებას,
ალებ-მიცემობის გაძლიერებას, ბურჟუაზიულ საზოგადოე-
ბის დაბადებას. ხოლო ყველა ეს არ შეიძლება ისე, თუ
გლეხობის ერთ ნაწილს მაინც არ მიეცა საშვალეობა ბა-
ტონის მიწას მოშორდეს და თავისუფალი ხელობით
იცხოვროს. და აი, საქართველოს მეცხრამეტე საუკუნის
ისტორია არის ასეთი ელემენტების თანდათან წარმო-
შობის და მათი არსებობისათვის ბრძოლის.

როცა თავად-აზნაურობა დარწმუნდა, რომ მას სა-
მუდამოთ დაეკარგა პოლიტიკური ბატონობა, მაშინ
შეუდგა თავის ინტერესების დაცვას რუსეთის მთავრო-

ბის საშვალეებით. მეორე მხრით, წყობილების შეკვლით
სარგებლობა მოიწადინა გლებობამაც და აი, იპართება
ბრძოლა ამ ორ წოდებას შორის. გლები პირველ ყოვე-
ლისა უდიდობს ბატონს თავი დაახწიოს და სახაზინოთ
გახდეს. ამ მიზნით ის იწყებს პროცესებს სასამართლო-
ში. ამ კითხვებში -საქართველოს მთავრობა- გაყო ორ
ბანაკათ: ქართველი წევრები გლებების ასეთ უფლებას
უარყოფენ, ხოლო რუსები კი სცნობენ და მათთვის გა-
დასახადების შეღავათსაც ითხოვენ აი, რას ეკითხულობთ
-მთავრობის- ოქმში 1826 წ. ორბელიანი, თუმანოვი,
თარხანოვი, დოღგორუკოვი, ჩოლოყაშვილი და აფხა-
ზი- წევრნი მთავრობისა ადგენენ -ასეთ გლებს დაევა-
ლოს დაემორჩილოს მებატონეთ და უხადოს ყოველნაი-
რი გადასახადი მას რუსის გლებებივით-, ხოლო ვისაც
ვენახი აქვს, იხადოს მეშვიდედი, ვინაიდან ოუსის გლებს
ვენახი არა აქვს და სხე რუსები ადგენენ: გლებნი,
რომელნიც იძიებს ბატონებისაგან თავისუფლებას და
იხდიან კვლუხს და ღალას, მებატონეთა სასარგებლოთ
კვირაში ორ დღეს მუშაობენ. ხოლო ისინი, ვინც კუ-
ლუხს და ღალას არ იხდიან, მუშაობენ სამ დღეს; გარ-
და ამისა. ისინი არ იხდიან არც ერთ იმ გადასახადს,
რომელიც დღევანდლამდის არსებობდა- ამის შემდეგ
ამავე წლის ნოემბერში თფილისის გუბერნიის თავად-
ანაურობის მარშალი ხელმწივის წინაშე ღძრავს, სხვა-
თა შორის, შემდეგ შუამდგომლობას -აეკოძლოს თავ-
ვისუფლების ძებნა იმ საბატონო გლებებს, რომელნიც
რუსეთის მთავრობის შემოსვლის დროს და 1817 წ.
კამერალური აღწერით საბატონოთ ირი უხებოდენ-. ამის
პასუხათ მთავარმართველი ერმოლოვი სწერს თანახმათ
ქართული ჩვეულებისა -ხოგი სახაზინო გლები უხვობს
საბატონო მიწაზე და მას უხდის ღალას. აგრეთვე ბევრი

საბატონო გლეხები სხოვრებენ საეკლესიო ან სახაზინო გლეხებში . არიან აგრეთვე ხიზნები... ამიტომ 1817 წ. აღწერა სრული არ არის. და სხვ. -თუმცა დარწმუნებული ვარ, ის ერთგულეა, რომელიც თავად აზნაურობამ ასე აშკარათ დაამტკიცა დღეს, ნებას აძლევს მას ეს შუამდგომლობა წარადგინოს ხელმწიფის წინაშე. მეორე მხრით, განაგრძობს ერმოლოვი, გუბერნიის მარშალმა პირადათაც მითხრა, რომ იმ გლეხთ, რომელნიც რუსეთის შემოსვლამდის ბატონის მიწაზე იდგა და ყმათ იწოდებოდა, -აეკრძალოს სასამართლოში სიარული და ამტკიცოს თავისი უფლება თავისუფლებაზე. მარა რადგანაც საქართველოს დამოუკიდებლობის დროს, ძრიელ ბევრი, როგორც სახაზინო, ისე საეკლესიო გლეხები სხოვრობდენ ბატონების მამულზე და პირობით მუშაობდენ, ანტიკომ მას უპასუხე—არ შეიძლება აუკრძალოთ დაბალი კლასის ადაშიანს იძიოს თავისი უფლება, როცა მას სტატებს მკლავრი ადაშიანი. მარა ამასთანავე ასეთმა გლეხმა ბატონს უნდა უხადოს ყოველივე წინანდურათ დავის გადაწყვეტამდის და სხვ.

და ასე, თავად აზნაურობა სისტემატიურათ ებრძვის გლეხობას და არ ანებებს თავი დააღწიოს ყმობას. გლეხებს დარჩათ ერთათ ერთი იმედი— რუსის მთავრობა, რომელიც ტვირთულობდა მეზობანეთა გადაქარბებულ მადის ფრთის შეკვეცას, თავადები ებრძოდენ არა მარტო გლეხებს, არამედ თავის აზნაურებსაც. ისინი ამტკიცებდენ, რომ მათი აზნაურები იგივე მათი გლეხებია, შეუძლიათ მათი გაყიდვა, გაჩუქება, მამულის ჩამორთმევა და სხვ. ამიტომ მათი მამული და თავისუფლება უფლებით უნდა უდრიდეს გლეხის მამულს და თავისუფ-

ლებასო. მთავრობამ კი ეს უარპყო და მან ისინი უფ-
ლებით გაუთანასწორა ტახტის აზნაურებს *1

ერთი სიტყვით, ქართველი ხალხი თავის მდგომარეობის შესამსუბუქებლათ მიმართავდა არა ისევ ქართველს, არამედ არა-ქართველს, რუსის მთავრობას. ის თავისიანებისაგან, თავადებისაგან, დევნილი და შევიწროებული საშართალს ეძებდა ქართველი ერის გარეშე. და ეს გარეშეც ამ თავის მოსაშვალე როლს ასრულებდა. გასული საუკუნის პირველ მეოთხედში, როცა თანაზნაურობა ჯანყობდა და ახალ წყობილებას არ ურიგდებოდა, მთავრობა გლეხების მხარეზე იდგა, რომ ამით მებრძოლი წოდება განემარტოვებია. შემდეგ ოცდაათ-ორშოც წლებში მთავრობა ხან გლეხს იცავს, ხან ბატონს. შემდეგ წანსაკუთრებით ვორონკოვის დროს, ის გადაკრით მებატონეს ემხრობა. ამით აიხსნება ის რომ 1849 წ. მთავრობამ გააუქმა კანონი, რომლის ძალით გლეხს შეეძლო თავისუფლების ძიება დაეწყო, თუ მებატონეს მისი ყმობის წერილობითი საბუთი არ ექნებოდა. ახლა ეს მუხლი შესცვალეს ბატონის სასარგებლოთ—თვით გლეხს უნდა წარედგინა წერილობითი საბუთი იმის, რომ ის ან მისი მამა, ან პაპა თავისუფალი იყვენ. წინააღმდეგ შემთხვევაში საჩივარს არ იღებდა. საშავიეროთ, 18 წლის შემდეგ ბატონ-ყმობა ერთიანათ გაუქმდა და სამოქალაქო ასპარეზზე მთელი ხალხი გამოვიდა. ამნაირათ, შევიწროებულ გლეხობას ერთათ ერთი საშვალეება ქონდა თავისუფალი ელემენტები წარმოეშვა— ეს საშვალეება რუსის მთავრობა. რომ მისი დამხმარე ძალა თვით ქართველობას წარმოედგინა და ეს რუსის მთავრობის წინააღმდეგ ამხედრებულიყო გლეხობის სასარგებლოთ— უხადია, უკანასკნელი მას მიემხრობოდა და რუსეთს გა-

*1) „Азия“ т. VI. 55 89—91, 129—134 და სს;

დაუდგებოდა. ნაციონალური მოძრაობა გაჩაღდებოდა. მარა ვინაიდან ასეთი ძალა არ დარჩა ერის ჩარჩოში, ვლებობაც იქულებული გახდა ამ ჩარჩოს გასცილებოდა და ნაციონალიზმთან კავშირი გაეწყვიტა.

და აი, ასეთი გზით დაბადებული ბურჟუაზიული ელემენტები ვერასოდეს ვერ გახდებოდნენ ნაციონალიზმის მატარებელი პირიქით, ისინი, როგორც რუსეთის კალთას ქვეშ დაბადებულნი და აღზრდილნი, უნდა ყოფილიყვნენ რუსეთის მომხრე და ეს ანტიანაციონალური მიპდინარეობა უნდა გადაეტანათ ხალხშიაც.

ამგვარათ, ბურჟუაზია ყოველგან ნაციონალისტი— ჩვენში თავადანვე ანტიანაციონალისტათ გამოდის. მარა შეიძლება შემდეგი განვითარებით მასში მომზადდა ნაციონალიზმის ნიადაგი?

V.

როგორც დავინახეთ, ქართველი ბურჟუაზიული ელემენტების დაბადება ვერ მოხდა ნაციონალური გზით. ხოლო მერწინდელი მათი განვითარება კიდევ უფრო გადმოდის ეროვნულ კალაპოტიდან და ღებულბს ინტერნაციონალურ სახეს.

და მართლაც, ყოველგან ნაციონალური ბურჟუაზია ააღორძინა ნაციონალურ კაპიტალმა, რომელიც ხანგრძლივათ იკრიბებოდა ვაქართა ხელში. ჩვენ კი დრო და გარემოება არ გვანებებდა ასეთი კაპიტალის შექმნას. ევოდალური წყობილება პირდაპირ აიძულებდა ქართველს გაქრობა, და ისიც მსირე, დაეთმო იმ ერთა წარმომადგენელთათვის, რომელთაც თავის შინ აღებ-მიცემობა ქართველობაზე უფრო განავითარეს და ასე სავაქრო

თანხა შეაგროვეს ასეთი იყო განსაკუთრებით სომხობა საუკუნოების განმავლობაში ერთი მხრით დასავლეთი ევროპა და მეორე მხრით ამიერ-კავკასია სპარსეთთან, ოსმალეთთან და ინდოეთთან ვაჭრობდა მცირე აზიის გზით, რომელიც გადადიოდა სომხეთზე შუშა, ნუხა, ერივანი კავკასიის სავაჭრო კარებია, საიდანაც გაქონდათ და შემოქონდათ საქონელი სპარსეთში და სპარსეთიდან. ხოლო ახალციხე, ერზერუმი და სხვ კარს გვიღებდა ოსმალეთისაკენ და რადგანაც ეს სავაჭრო ცენტრები საქართველოს გარეშე იმყოფებოდა, *) ცხადია, ქართველობა მოწყვეტილი იყო სააღებ შიგნით გზას და ის ფეოდალურ ქერქს თავისი ძალღონით ვერ გამოიცივლიდა.

მეორე მხრით, საქართველოს დამოუკიდებლობის დაცემას თან მოყვა ასეთივე დაცემა კავკასიის უველა დამოუკიდებელი სახანოების და სამთავროებისა. კავკასია გახდა ერთი ერთეული, სადაც ერთა დაახლოვება და ერთი მეორეში არევა მოხდა გან. „ისარი“ ამ გარემოებას დასტირის, იწუნებს და ჭგონია, ყველა ეს ხელოვნურათ წარმოიშვა, ის სწერს „უპირველეს ყოვლისა ბიუროკრატიაში საქართველო რუსეთის უბრალო გუბერნიათ გადააქცია, და რომ თვითონ სიტყვა „საქართველო“-ს ისტორიულ წარსულისათვის მიეცა, ჩვენი ქვეყანა ხელოვნურათ დაანაწილა, შექმნა სრულიად ახალი საადმინისტრაციო ტერმინოლოგია, წინ წამოაყენა საადმინისტრაციო ერთეულათ კავკასია და თვით კავკასიაშიც შემადგენელი ნაწილების ისეთი კომბინაცია მოახდინა, რომ კულტურულათ, ეთნოგრაფიულათ, და გეოგრაფიულათ დაშორებული ნაწილები შეაერთა, ხოლო

*) ასალუცასი მონაქვა საქართველოს 27-XV საუკუნეში.

კულტურულად შედუღებული ნაწილები კი ერთმანეთს (!!) დააშორა და სხე. (№ 10 ფელეტონი) ბიუროკრატია ასეთი საწაულ-მომკმედი რომ იყოს, აშკარაა, ამასვე ჩაიდენდა ის ფინლიანდიაში და პოლონეთში. და თუ ეს ასე იქ ვერ მოახერხა, ხოლო აქ კი—აშის მიზნებია არა ის თვითონ, არამედ ის ისტორიული და კულტურული პირობები, რომელშიაც ეს მხარეები იმყოფებოდა საქართველოს პოლიტიკური წყობილება—ფეოდალიზმი, იყო იმავე დროს წყობილება მთელი ამიერ კავკასიის და რაღა გასაკვირველია მათი სავალი გზაც დაახლოვებით ერთნაირი ყოფილიყო. ამ დაშოუკიდებელი სამშულობელოების რუსეთთან შეერთება წარმოებს ერთგვარათ. ეს ერთი-მეორის კოპიაა, ასე, რომ ბიუროკრატიას აქაც კი ვერ გამოუჩენია ორიგინალობა. მან საქართველოს ისე -დაატყუა-, როგორც უველა დანარჩენი მისი მებობლები ჩვენ აქ ან გამოუდგებით ამ პროცესის აღწერას, ვიტყვით მხოლოდ, რომ ეს კავკასიის სხვადასხვა ნაწილთა დაახლოვება და ერთათ შეუღლება ისტორიული ფაქტია, აუცილებელი მოვლენაა და ამას ვერავითარი გულში ხელის ცემა და გოდება ვერ შესცვლის. მაშასადამე, საჭიროა მისთვის ანგარიშის გაწევა და მისი შედეგების ცნობა.

და ეს შედეგები მრავალნაირია, პირველ ყოვლისა ამით კატები გაეხსნა არაქართველს საქართველოში თავისუფლათ მოქმედებისათვის და ქართველს—კავკასიის, დანარჩენ ნაწილებშიაც. უველა ადგილობრივ ერთა ვაქარი და მუშა ერთმანეთს დაუახლოვდენ, საერთო საქმეში შეეებენ, ერთ ეკონომიურ ჩარჩოში მოიქცენ. საქართველოში შემოვიდა უცხო კაპიტალი, სომხის, რუსის, ევროპიელის და სხე. ქართველი გავიდა საქართველოს გარეთ, კავკასიის სხვა კუთხეებში ბედის საქებნე-

ლათ. ამ გარემოებამ კიდევ უფრო დააჩქარა ჩვენი ბურ-
ჟუაზიული საზოგადოების განვითარება და აშას მისცა
თავის რჩენის ახალ-ახალი საშუალება. საქართველოს
წინ წაწევა მოხდა არა მარტო რუსეთის პოლიტიკური
გაელენით, არამედ უცხო კაპიტალის შეშფეობითაც.
ამიტომ ქართველი ბურჟუაზიის ინტერესი სრულიად აო-
შოითხოვდა უცხო ბურჟუაზიის განდევნას ან შევიწროე-
ბას, პირიქით, ეს უკანასკნელი მისი განვითარების მიუ-
ცილებელი პირობაა... ჩვენი ქვეყნიდან რომ დღეს არა-
ქართველი კაპიტალი და კაპიტალისტები გავიდნენ მთე-
ლი ქართველობა მას მუდარით გამოეკიდა, დარჩით, ნუ
წახვალთო, ვინაიდან ეს გამოიწვევს დიდ არეუ-დაოევას
სოცერების წველა სვეოაში. მართალია, ამ რაშოდენიშე
წლის წინეთ ჩვენმა მოღვაწეებმა გაილაშქრეს სომხებია
წინააღმდეგ, მარა ეს სრულიად არ ხატავდა ქართველი
ბურჟუაზიის ინტერესებს და განა შეუძლია ქართველ
ვაჭარს ივაჭროს სომხის ბანკის ან კაპიტალის დაუხმა-
რებლივ? თუ კი, საზოგადოთ, წერილი ბურჟუაზია და-
მოკიდებულია სხვილი აგან, ვანა ეგევე აო ითქმის ქარ-
თველ წერილ ვაჭრებზე, რომელთა ინტერესები პიოდაპიო
თხოულობს სხვილი ბურჟუაზია მადლიერი ყავდე? ჩვე-
ნებური ანტისომხური მიშდინარეობა ხატავდა არა ბურ-
ჟუაზიის, არამედ გაკოტრებული, სომხის კაპიტალის
ხელში ჩავარდნილი მემამულეების ინტერესებს. ე. ი. ეა
მიშდინარეობა იყო რეაქციონური

ერთი სიტყვით, ქართული კაპიტალის უქონლობამ,
ისე, როგორც ერთი ქართული პოლიტიკური ძალის შე-
უშუშაეებლობამ, ქართველობა აიძულა უცხო ეკონო-
მიური და პოლიტიკური ძალისთვის მიეშართა და აშათი
დახმარებით თავისი მოქალაქობრივი შერშისი აეშენებია.
ის ეკონომიაშიაც, ისე, როგორც პოლიტიკაში, გამო-

ვიდა ეროვნული ჩარჩოებიდან და შით მოშორდა ნაციონალისტურ ეკონომიას და ნაციონალურ პოლიტიკას.

და ასე, ქართველი გლეხობა, ბურჟუაზია და მუშა არ ვითარდება ნაციონალური გზით. ამიტომ მათი ნაციონალური თვითგამორკვევა არ შეიძლება იყოს მიზართული წინააღმდეგ უცხო პოლიტიკური და ეკონომიური ძალისა. პირიქით, ეს თვითგამორკვევა აუცილებლათ უნდა იყოს და კიდევაც არის ინტერნაციონალური, ე. ი. საერთო პოლიტიკა და საერთო ეკონომია—აი, ქართველობის ახლანდელი დროშა ეს ერთობა, რასაკვირველია, სხვადასხვა კლასს სხვადასხვანაირათ ესმის. მუშა და გლეხი უერთდება სხვა ერის მუშას და გლეხს თავისი პოლიტიკური და ეკონომიური უღლის შესამსუბუქებლათ, ხოლო ბურჟუაზია მუშათა მოძრაობის დასაბრუნნავათ იძულებულია შეეერთდეს სხვა ერის ბლოკს, ამის კოცხალი მაგალითია თფილისის წვრილვაჭართა ორგანიზაცია, სადაც ყველა ეროვნება იღებს მონაწილეობას. ასე, რომ ჩვენი ყველა თანამედროვე კლასი თავია ინტერესებისათვის საბრძოლველათ იძულებულია ააფრილოს ინტერნაციონალური დროშა. ამ აუცილებლობას არ ემორჩილება მხოლოდ ჩვენი ინტელიგენცია და ამიტომ ის ჰაერში გამოკიდებულა, უკარო სარდლებია, თუ საიშედო ჯარათ არ მივიღებთ უძლურ დრო-გადასულ თავად-აზნაურობას და თითო-ოროლა პირებს სხვადასხვა კლასებიდან. მისი ჯარი დაიბადება მხოლოდ ქართველ შეჭლებულ ბურჟუაზიის, ქართველი სხვილი კაპიტალის გაჩენიდან. ერთათ ერთი შეჭლებული ბურჟუაზიის ინტერესი იყნება სხვა ერთა ბურჟუა თავიდან მოიშოროს და ქართველი ხალხი წვრილი ბურჟუაზიითურთ თვითონ ყვლიფოს.

ინტელიგენცია, მაშასადამე, გამოდის არა არსებულ რეალურ პირობებისაგან, არა ხალხის ნამდვილი ინტერესებისაგან, არამედ თავის საკუთარ სურვილების, თავისი „საუკეთესო“ პლანებისაგან. ის ხედავს ხალხის ინტერნაციონალურ მიჰდინარეობას, ეს მას აწუხებს და ფიქრობს თავისი ქადაგებით ის ნაციონალურ გზაზე გადაიყვანოს ეს იდეალისტური შეხედულება ისტორიაზე მისი დამახასიათებელი თვისებაა და ამიტომ ჰგონია-სოც.-დემოკრატიებმა „გადაარჯულეს“ ხალხი, ეროვნული იდეა დაუკარგესო. მან რომ ჩვენი ისტორია მართლა იცოდეს, ნამდვილ მდგომარეობის დანახვა რომ შეეძლოს, მაშინ იტყუდა არა იმას. ოასაკ ახლა ამბობს. არამედ ჩვენთან ერთად დაასკვნა - ყოველი ერი მიდის თავისი საკუთარი გზით და საკუთარი ქვეით, ქართველობის საკუთარი გზაა - გზა ინტერნაციონალური, რის შეცვლა შეუძლია არა ქადაგებას, არამედ მხოლოდ ისტორიულ პირობებს. ეს პირობები რამოდენიმეთ გაჩნდება სხვილი ბურჟუაზიის აღორძინებით. მაშინ ჩვენი ინტელიგენციის ნაციონალიზმი ამ ბურჟუაზიის იდეოლოგია იქნება. მარა ამ დროისთვის პროლეტარიატში ისე ძლიერი იყნება კლასიური შეგნება და ინტერნაციონალური სული, რომ ნაციონალიზმი მას და მის მიმყოფ ვლახობას ოდნავათ ვერ ჩაითრეს ჩვენ, რასაკვირველი, კარგათ ვხედავთ, რომ კავკასიის სხვა ერებში ნაციონალიზმი დღეს გაძლიერებულია. და აი, სწორეთ ქართველი მუშახალხის ისტორიული მოწოდებაა შეებრძოლოს ამ სხვა ერთა ნაციონალიზმს, თანდათან მოიშროს მათი პროლეტარიატი და ვლახები და ასე ინტერნაციონალიზმი ყველა ერში გააბატონოს. სწორეთ ამიტომ უარყოფთ ჩვენ ქართულ ნაციონალურ სოციალდემოკრატიას, ვინაიდან ეს ხელს შეუშლიდა

ჩვენ ხალხს თავის მისიის შესრულებაში. კავკასიაში, ამ მრავალ ეროვნებათა ქვეყანაში, უნდა იყოს ერთი საერთაშორისო მუშათა ორგანიზაცია, მეტი გზა არ არის. და რადგანაც ამ მიმდინარეობის საუკეთესო გამომხატველია ქართველი ხალხი, რაღა გასაკვირველია— ამ საქმის მეთაურობაც მას ეტვირთა.

გავათავეთ ახლა ცხადი უნდა იყოს ის, თუ რანდენათ უსაუფუძლოა ფედერალისტთა აზრი— ვითომ ჩვენ „მოგვახვიეთ“ ხალხს ჩვენი ნაციონალური პროგრამა პირიქით, ეს პროგრამა ჩვენ თვით „მოგვახვია თავნებალხმა“. ეს კითხვა ფართეთ იქნა ორგანიზაციაში დასმული და გარჩეული ამ ერთი წლის წინეთ და ვინც ამის მოწამე ყოფილა, იმას ალბათ ახსოვს, რომ არც ერთ კითხვას არ გამოუწვევია ისეთი ერთსულოვანი პასუხი, როგორც სწორეთ ამ კითხვამ გამოიწვია. ეს პასუხი კაი ხანია აღბეჭდილია ერთ დოკუმენტში, რომლის დასკვნა ასეთია.

„რუსეთის სახელმწიფოს ძირითადი კანონებით და დგენილ იქნას სახელმწიფო წყობილების სრული დემოკრატიზაცია და ყველა ერის სრული პოლიტიკური და მოქალაქობრივი თანასწორობა, განუჩეველათ გვარ ტოტოზობისა სამშობლო ენის თავისუფლათ ხმარება ყველა ადგილობრივ სახელმწიფო, საზოგადოებრივ და სასამართლო დაწესებულებაში და განათლების მიღების უფლება სამშობლო ენაზე, რუსეთის კანონმდებლობის ფარგლებში ადგილობრივ კულტურულ ეკონომიურ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლათ მთელი ამიერ-კავკასია უნდა შეადგენდეს საოლქო ერთეულს ცენტრალური ორგანოთი, რომელიც არჩეულ იქნება საყოველთაო, პირდაპირი, თანასწორი და ფარული კენჭის ყრით.

ნაციონალური ენა და კულტურა ამიერ-კავკასიაში,
ცველა. ერთა თანხმობით და ერთი მეორის დახმარებით
აი ჩვენი ხალხის დღევანდელი ნაციონალური თვითგა-
მორკვევა. ჩვენ ამ საუბრებელზე ვდგევართ, ხალხის
ერთათ მივდივართ...

